

EVOLUȚIA TEORIEI DREPTULUI PROCESUAL CIVIL I
LEGISLAȚIEI PROCESUAL-CIVILE ÎN U RAINA

EVOLUTION OF THEORY OF CIVIL LAW PROCEDURE
AND OF PROCEDURAL-CIVIL LEGISLATION IN UKRAINE

AURICA PASCAR¹
OXANA KIRIIAK²

Rezumat: Modific rile semnificative a bazei legislative care au avut loc în Ucraina în ultimii ani, au condus la modific ri i în domeniul justiției, conceput pentru a fi un instrument de protecție eficace a drepturilor i libert ților cet ținilor. Adoptarea în 2004 a Codului de procedur civil a inițiat o nou etap în dezvoltarea procesului civil din U raina. Au fost formulate priorit țile i perspectivele evoluției procedurii civile, a fost modernizat procedura înf ptuirii justiției în cauzele civile, au fost introduse i reglementate unele proceduri inovatoare.

Cuvinte cheie: procedur civil , legislație procesual civil , Ucraina, justiție, sistem judiciar

Abstract: The adoption in 2004 of the Civil Code of Ukraine initiated a new stage in the development of the civil procedure in our country. The new priorities of civil proceedings were formulated and the modernization of justice in civil cases started that time. Every just, timely and impartial consideration of civil cases became impossible without comprehensive research and objective setting of all the factual circumstances of the issue. Therefore, the essential change of legislative basis that took place in Ukraine in recent years, is the most influenced modification in the field of justice, designed to be an effective protection instrument of violated, unrecognized or disputed rights and freedoms in civil procedure. In sum, the study of progressive international experience and its next adaptation is one of the common ways of evolutionary development of procedural law model.

---

¹ Aurica Pascari, conf. univ. dr., Facultatea de Drept, Universitatea Național din Cern uți Iurii Fedcovich, Ucraina.

² Oxana Kiriiak, conf. univ. dr., Facultatea de Drept, Universitatea Național din Cern uți Iurii Fedcovich, Ucraina.

Keywords: civil procedure, civil procedural legislature, Ukraine, justice, judicial system

Tendință stabilă de procesualizare a dreptului și legislației interne care în ultimul timp a dobândit caracteristicile universalității și complexității, a condus la creșterea ponderii normelor de procedură civilă și a procedurilor legale care specifică funcționarea algoritmului reglementării procedurale civile. Acest vector de dezvoltare și modernizare a legislației naționale în domeniul procedurii civile corespunde cerințelor democratice și standardelor dreptului internațional.

Procedura civilă din Ucraina în condițiile actuale necesită o extindere semnificativă a principiilor disponibilității și contradictorialității în administrarea justiției, în special: activarea competențelor procedurale civile ale părților, disponibilitate maximă a instanțelor pentru toți participanții la procedurile judiciare civile, realitatea posibilităților de depunere a erorilor judiciare, simplificarea procedurilor de examinare și soluționare a cauzelor civile etc. Convenim afirmației că principiile procedurale determină nu numai litera, dar și spiritul și conținutul legii, fapt care permite judecătorilor să combine rezonabil cele mai riguroase imperative cu fundațiile umanismului și echității. Aceste principii fundamentale conțin ideile juridice, sociale și umanitare și definesc tipologia activității judiciare, scopurile, obiectivele, conținutul și eficiența ei.³

Dreptul procesual civil este o ramură specifică de drept care ocupă un loc intermediar între dreptul privat și dreptul public, întrucât, pe de o parte, subiecții raporturilor procesuale civile, prin intermediul procedurii civile, realizează propriile interese private,⁴ pe de altă parte, această ramură de drept reglementează relațiile sociale în domeniul administrării justiției în cauzele civile de către instanțele judecătorești - organe abilitate ale sistemului judiciar, care protejează interesul public⁵. Altfel spus, pentru

---

³ B.N. Lapin, *O problemah reformirovaniya grazhdanskogo sudoproizvodstva v stranah SNG*, Zhurnal rossiyskogo prava, 9, 2000, s. 103-104.

⁴ Conform prevederilor art. 3 al Codului de procedură civilă din Ucraina, orice persoană are dreptul de apel la instanța de judecată pentru protecția drepturilor, libertăților și intereselor sale.

⁵ În conformitate cu art. 124 al Constituției Ucrainei, justiția în Ucraina este administrată exclusiv de către instanțele de judecată, delegarea funcțiilor lor către organele executivă este interzisă.

Principiile procedurii civile dominante sunt fundațiile private a dreptului procesual civil, în timp ce pentru instanța judecătorească – cele publice.

Sistemul instanțelor judecătorești de drept comun din Ucraina este organizat în conformitate cu principiile teritorialității, specializării și principiul instanțional (piramidal-ierarhic).⁶ Aceste principii definesc locația, statutul și competența teritorială a instanței. Astfel, principiul teritorialității prevede diferențierea competenței instanțelor judecătorești în conformitate cu localizarea teritorială și este cauzat de nevoia de asigurare a accesului liber la justiție în întreaga Ucraina.

Principiul specializării constă în crearea de instanțe judecătorești specializate pentru administrarea justiției civile, penale, administrative și economice.

Conform principiului instanțional (piramidal-ierarhic) organizarea sistemului judiciar asigură dreptul de a revizui decizia instanței inferioare de o instanță superioară.⁷

În esență, problema generală de transformare a sistemului judiciar, actualizat recent, prevede necesitatea de acordare subiecților procedurii civile unor garanții eficiente de realizare a dreptului la un proces echitabil.

Concomitent, este necesară optimizarea constantă a organizării sistemului de instanțe judecătorești de drept comun, în special în ceea ce privește reforma administrativ-teritorială inițiată în Ucraina. Această reformă implică modificarea structurii administrativ-teritoriale a Ucrainei. Actualul sistem judiciar în Ucraina este organizat conform structurii administrativ-teritoriale a Ucrainei. Modificarea acestei structuri, în consecință, va cauza schimbarea întregului sistem judiciar.

În mod evident, soluționarea echitabilă și imparțială a cauzelor civile este imposibilă fără cercetarea completă a cazului și stabilirea obiectivă a tuturor circumstanțelor de fapt ale cauzei, care vor fi extrapolate într-o decizie legală și justificată a litigiului. Garanție acestui fapt este, în special, respectarea principiilor disponibilității și contradictorialității procedurii civile.

---

⁶ Cap. 1, art. 17 al Legii Ucrainei cu privire la sistemul judiciar și statutul judecătorilor 2453-VI din 07.07.2010, actualizat 09.12.2015.

⁷ Decizia Curții Constituționale a Ucrainei cu privire la principiul instituțional al instanțelor de judecată de drept comun 9- /2011 din 12.07.2011.

Din punct de vedere istoric, principiul contradictorialității, în funcție de situația istorică, schimbările evolutive sau revoluționare în sferile socială și economică, a fost supus unor modificări. De exemplu, creșterea totalitarismului într-o anumită țară duce inevitabil la o creștere a rolului metodelor coercitiv-punitiv, care determină prevalența principiilor de investigare, control și închiziție în administrarea justiției. În schimb, competitivitatea – ca o expresie firească a soluționării echitabile și imparțiale a litigiilor civile, este realizată în întregime atunci, când valoarea cea mai înaltă în stat este persoana, drepturile și libertățile sale, fapt care, ca urmare, contribuie la dezvoltarea societății civile și dominarea democrației. Realizarea principiului contradictorialității în cadrul procedurii civile este una dintre cele mai importante probleme a teoriei dreptului procesual civil. Acest lucru se datorează faptului că, în curs de realizare practică a acestui principiu, apar unele întrebări și probleme legate de înțelegerea corectă a conținutului și respectarea lui riguroasă.

Dispozițiile Codului de procedură civilă din Ucraina, dezvoltând conținutul contradictorialității ca principiu de bază ale justiției civile, prin triada "autorizare – obligație – sprijin". Autorizarea presupune că părțile și alte persoane implicate în proces au drepturi egale cu privire la prezentarea dovezilor, cercetarea lor și atestarea în fața instanței a credibilității lor. Obligația constă în faptul că fiecare parte trebuie să dovedească împrejurările de fapt relevante în cauză la care se referă cererile sau obiecțiile sale. Sprijinul sau promovarea se manifestă prin faptul că instanța acordă sprijin părților în cunoașterea complexă și completă a cazului, explică persoanelor implicate drepturile și obligațiile lor procesuale, avertizează cu privire la consecințele comiterii sau non-comiterii acțiunilor procesuale și contribuie la realizarea lor.

Autorizarea și obligația i-au parte direct în realizarea principiului contradictorialității. Anume între părți apare litigiul, pentru soluționarea căruia se face apel la instanța de judecată. Spre deosebire de părți, rolul judecătorului în realizarea principiului contradictorialității are caracter secundar. Prin urmare, reglementarea legislativă a conținutului acestui principiu în cadrul procedurii civile prevede o multitudine de subiecți, ca o condiție necesară pentru realizarea lui. Dispozițiile legislative nu sunt limitate la reglementarea doar a drepturilor și obligațiilor părților, ci implică

În cadrul procedurii civile toate acțiunile necesare în ceea ce privește colectarea și prezentarea probelor în fața instanței revin părților. Părțile și alte persoane implicate în proces atestă credibilitatea probelor prezentate în fața instanței, care, la rândul său, explică subiecților implicați, drepturile și obligațiile lor. Prin urmare, definirea esenței principiului contradictorialității presupune înțelegerea lui ca un dialog, reglementat de legislația procedural-civilă. Acest dialog apare între părțile litigiului care au interese contradictorii și care, pe parcursul procesului încearcă să soluționeze litigiul în favoarea lor, oferind instanței propriile argumente și dovezi. De fapt, prevederea și reglementarea legislativă a principiului contradictorialității, este cheia pentru o analiză completă și obiectivă, și ca urmare soluționarea corectă a cauzelor civile.

În același timp, în opinia noastră, declararea principiului contradictorialității în formă "pură" duce la denaturarea sa în practică. În particular, excluderea completă de către Codul de procedură civilă a dreptului instanței judecătorești de a iniția și efectua anumite acțiuni procesuale, inclusiv colectarea de probe, a cauzat prejudicii semnificative atât justiției, cât și unor grupuri vulnerabile de cetățeni, care fiind lipsiți de posibilitatea de prezentare a anumitelor probe, sunt incapabili să își apere în mod corespunzător drepturile lor. De exemplu, notificat în mod corespunzător cu privire la ora și locul ședinței de judecată, părțile nu au putut să apară în instanță și nu au avut posibilități obiective de a informa în prealabil despre această instanță de judecată. În astfel de situații, conform prevederilor legii și în lipsa obiecțiilor din partea reclamantului, instanța va judeca cazul în contumacie.⁹ Ca rezultat va fi pronunțată hotărârea judecătorească în contumacie, care va fi întemeiată doar pe informațiile și probele furnizate de reclamant. Această situație este cauzată de necesitatea de a asigura egalitatea formală a părților și responsabilitatea lor pentru abuzul de drept. Prin urmare, instanța de judecată se poate limita doar cu explicarea posibilităților părților și, în orice caz, nu comite acțiuni procedurale (chiar evidente) în locul părții absente. Circumstanțele care au

---

⁸ Art. 10 Codul de procedură civilă din Ucraina 1618-IV din 18.03.2004, actualizat 01/09/2015.

⁹ Art. 224, 169, 226, Codul de procedură civilă din Ucraina.

condus la lipsa pârâtului în cadrul ședinței în instanța de judecată pot avea caracter și temeuri diferite, inclusiv încercări nejustificate de prelungire a perioadei de examinare a cauzei.

În cele mai multe cazuri, scopul final al principiului contradictorialității în cadrul procedurii civile servește pentru dezvoltarea completă și cuprinzătoare a conținutului litigiului în fața instanței și este proiectat pentru a ajuta instanța să decidă în cauză. Prevăzută de conținutul acestui principiu, concurența părților cu interese contradictorii în fața instanței, permite adoptarea deciziei care să îndeplinească toate criteriile adevărului obiectiv. În schimb, nerespectarea cerințelor procedurii civile, refuzul comiterii anumitor acțiuni procesuale, incapacitatea colectării probelor – poate provoca imposibilitatea stabilirii circumstanțelor reale ale cauzei, iar adevărul stabilit de instanța de judecată nu va avea caracterul unui obiectiv, ci formal.

Obstacolele procesului de stabilire a adevărului obiectiv în cauză, menționate anterior, reprezintă consecințe inalienabile ale principiului contradictorialității procedurii civile. Eliminarea lor complet și definitiv din cadrul procedurii civile nu este posibilă. Acesta este motivul pentru care, deși principiul adevărului obiectiv nu este prevăzut în Codul de procedură civilă, el continuă să funcționeze concomitent cu celelalte principii în cadrul procesului civil.

Principiul disponibilității procedurii civile este un principiu general în teoria dreptului procesual civil. În conformitate cu dispozițiile lui, inițierea, desfășurarea, parcurgerea succesivă a etapelor procesului civil se desfășoară, în principal, sub influența persoanelor implicate în acest caz. Cu toate acestea, în cazul în care oportunitatea existenței principiului adevărului obiectiv este discutat în literatura de specialitate, necesitatea funcționării principiului disponibilității în dreptul procesual civil național nu este contestată. Influențând desfășurarea, dinamica a procedurii civile, acest principiu acționează la toate etapele procesului, ceea ce confirmă variabilitatea manifestărilor sale în cadrul procedurii civile. Concomitent, principiul disponibilității permite identificarea nivelului de democrație a societății moderne, este epicentrul disputelor diferitelor ideologii și stabilește balansul adecvat între interesele private și cele publice. În contextul acestor cercetări, disponibilitatea este vectorul procedural, care are o influență decisivă asupra funcționării întregului sistem judiciar în materie civilă. El

axează posibilitățile și perspectivele de dezvoltare a dreptului procesual civil.

Cu toate acestea, rolul principiului disponibilității în cadrul procedurii civile, nu este lipsit de ambiguitate. Una dintre principalele sale deficiențe este de a limita posibilitățile instanței de judecată de stabilire a tuturor circumstanțelor cazului. Acest fapt, în unele cazuri, poate duce la adoptarea unei decizii în mod deliberat ilicite, însă, care îndeplinește în mod formal, cerințele legii. Un alt punct controversat în reglementarea legislativă a principiului disponibilității procesului civil este faptul că principiile procedurii civile adesea sunt modelate ca urmare a unor generalizări logic-abstracte a dispozițiilor legislative. Însă, fiind chintesența procedurii civile, principiile nu pot avea caracter secundar față de alte dispoziții legislative. Conținutul normativ al legislației procesual-civile trebuie să se bazeze pe principiile acestei ramuri de drept. În caz contrar, ea va fi lipsită de coerență și uniformitatea internă.

Schimbarea esențială a priorităților, care a avut loc în Ucraina în ultimele decenii, a influențat și modificări în domeniul justiției, care a fost conceput pentru a fi un instrument eficient de protecție a drepturilor și libertăților violate, contestate sau nerecunoscute. Aderarea Ucrainei la comunitatea europeană prevede și perfecționarea standardelor justiției naționale în contextul celor internaționale și europene. Eficiența acestor transformări cardinale este condiționată de particularitățile naționale și tradițiile juridice din țara noastră, precum și experiența acumulată de alți țări în abordarea problemelor similare. Prin urmare, studiul experienței internaționale progresive și implementarea ei în legislația internă este una dintre cele mai comune modalități de dezvoltare evolutivă a dreptului procesual-civil național.

